

Елена Станкоска

Национална установа Библиотека „Григор Прличев” – Охрид,

Република Северна Македонија

elenastankoska@hotmail.com

НАУЧНИ РАД

УДК:027.7:378.18(497.7)

<https://doi.org/10.63356/baz.2026.004>

УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ КАО ЦЕНТРИ ЗНАЊА И АКАДЕМСКЕ ПОДРШКЕ

Сажетак: Библиотекарство у Македонији тесно је повезано са деловањем Светог Климента и Светог Наума Охридског, једних од најпознатијих ученика Свете браће Ђирила и Методија. Свети Климент Охридски основао је прву и најстарију високу школу у Европи, познату као Охридска књижевна школа, која је постојала још пре оснивања Универзитета у Болоњи 1088. године. У житију које је написао Теофилакт Охридски помиње се библиотека Светог Климента, као и библиотека Светог Наума, што представља почетак организованог библиотекарства на простору данашње Македоније. Са оснивањем савремених универзитета у земљи, универзитетске библиотеке постале су важан и неодвојив део образовног и научно-истраживачког процеса. Оне представљају центре знања који обезбеђују приступ научној литератури, информационим ресурсима и различитим библиотечким услугама неопходним за успешно студирање и научни рад. Савремени универзитет је незамислив без развијене и функционалне универзитетске библиотеке. Циљ овог рада је да укаже на значај и улогу универзитетских библиотека у Северној Македонији, као и на њихов допринос у подршци студентима током студија. У раду су представљени резултати анкетног истраживања спроведеног међу студентима на универзитетима у Северној Македонији, са циљем да се испитају њихове навике коришћења библиотечких услуга, задовољство постојећим ресурсима и потребе за унапређењем библиотечких услуга у академском окружењу.

Кључне речи: универзитетске библиотеке, библиотекарство у Македонији, библиотечке услуге, студенти, анкетно истраживање, високо образовање.

УВОД

Развој библиотекарства у Македонији дубоко је укореван у културној и образовној традицији повезаној са деловањем светитеља и просветитеља као што су Свети Климент и Свети Наум Охридски, ученици Свете браће Тирила и Методија. Њихов рад на ширењу писмености, превођењу и умножавању књига представља почетак организованог библиотекарства на простору Македоније. Посебан значај има Охридска књижевна школа, коју је основао Свети Климент Охридски, а која се сматра једним од најстаријих образовних центара у Европи. У оквиру манастирских комплекса настајале су прве збирке рукописних књига, чиме су постављени темељи библиотекарске делатности у региону.

Током историјског развоја, манастирске библиотеке представљале су кључна места очувања културног и књижевног наслеђа. Са развојем штампарства и образовних институција повећавао се број књига, као и потреба за организованим прикупљањем, чувањем и коришћењем књижне грађе. Посебно значајан корак у развоју високог образовања на територији Македоније представља оснивање Филозофског факултета у Скопљу 1920. године, као прве високошколске институције у земљи. У оквиру овог факултета формиране су прве академске библиотеке, које су пружале подршку наставном и научном раду.¹

Савремене универзитетске библиотеке развијале су се паралелно са развојем универзитета и високог образовања. Данас оне представљају незаобилазан део академског система и имају значајну улогу у процесу образовања, научног истраживања и професионалног усавршавања студената и наставног особља. Универзитетске библиотеке омогућавају приступ различитим изворима знања, укључујући штампане и електронске публикације, базе података, дигиталне репозиторијуме и друге информационе ресурсе.

У европском високообразовном простору универзитетске библиотеке имају централну улогу у обезбеђивању квалитета образовања и истраживања. Њихово функционисање заснива се на међународним стан-

¹ Оснивање факултета било је по иницијативи ректора Универзитета у Београду и министра просвете Краљевине СХС. Скопски факултет формиран је као огранак Филозофског факултета у Београду. У ствари, Филозофски факултет у Скопљу представља најстарији факултет у Македонији. Факултет је формиран Краљевским указом 02.02.1920. године, а већ у новембру расписан је конкурс за упис студената. Што се тиче организације рада факултета, важиле су исте одредбе као за Универзитет у Београду, уз неке измене које су важиле за Скопски факултет.

дардима и смерницама које дефинишу организацију рада, квалитет услуга и доступност информационих ресурса. Стандарди као што су ISO 9000, ISO 9001 и ISO 11620 представљају основу за праћење квалитета библиотечких услуга и унапређење њиховог рада. У складу са принципима бољског процеса, универзитетске библиотеке имају задатак да обезбеде адекватне услове за учење, истраживање и развој академских компетенција корисника.

Полазећи од наведеног, циљ овог рада јесте да се укаже на значај и улогу универзитетских библиотека у Северној Македонији као центара знања и академске подршке студентима. Посебан фокус истраживања усмерен је на анализу ставова студената о условима рада у библиотекама, доступности библиотечких ресурса и квалитету услуга које библиотеке пружају у оквиру високошколских институција.

Рад има:

- Друштвени допринос. Овим радом ћемо заинтересовати друштвену јавност за значај и улогу универзитетских библиотека у Републици Северној Македонији и за њихов допринос високом образовању.
- Научни допринос. Ово истраживање карактерише оригиналност и јединственост, јер представља једно од ретких спроведених научних истраживања у вези са стањем универзитетских библиотека и њиховом подршком образовању и науци у Македонији.
- Професионални допринос. Уз помоћ добијених резултата имамо сазнања и јасну слику о стању кадра у универзитетским библиотекама у Македонији и о унапређењу степена њихове професионалности.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

У раду је примењена квантитативна истраживачка метода са циљем прикупљања и анализе података о ставовима студената у вези са радом универзитетских библиотека у Северној Македонији. Истраживање је спроведено методом анкетирања, коришћењем структурисаног анкетног упитника који је садржао питања затвореног типа преко *Google Forms*.

Временски, прикупљање података трајало је око једне године. Анкета је спроведена током 2025. године. Укупни број питања износи 25, односно по пет питања за сваку посебну хипотезу. Анкете су слате онлајн студентима преко њихових група на друштвеним мрежама.

У оквиру истраживања у овом раду, које је повезано са стањем и изазовима са којима се суочавају универзитетске библиотеке у Републи-

ци Северној Македонији, доследно су поштовани сви етички стандарди. Испитаници су благовремено и на одговарајући начин информисани о сврси и значају истраживања. Посебно је важно нагласити да је учешће испитаника у истраживању потпуно анонимно и добровољно.

С обзиром на то да постоји велики број универзитета који имају тешкоће са опремљеношћу својих библиотека, стручношћу кадра, простором, библиотечким материјалима, укљученошћу библиотека у неке системе и сл., као проблем се поставља питање: Које су препреке универзитетских библиотека за успешно спровођење васпитно-образовног процеса? Зато се предмет истраживања односи на утврђивање укупног броја универзитета и универзитетских библиотека у Македонији, на констатацију о томе колико од њих су државни или приватни, на њихову опрему, простор, кадар, библиотечку грађу, на мишљење њених корисника и на могућност њиховог усавршавања и доприноса високом образовању. Посебно је важно мишљење студената и начин на који они доживљавају универзитетске библиотеке.

За групу испитаника (студенти) даје се табела са укшрстеним подацима, а зависност се тестира методом хи-квадрат (χ^2). Степен повезаности између категорија изражава се преко Крамеровог коефицијента повезаности (Cramer's V), који представља меру јачине повезаности између две номиналне категоријске променљиве, а израчунава се на основу резултата теста χ^2 (хи-квадрат). Статистичка значајност тестирана је на нивоу $p < 0,05$.

Анкетни упитник био је намењен студентима различитих факултета у оквиру универзитета у Северној Македонији. Питања су била усмерена на процену услова рада у библиотекама, доступности библиотечких ресурса, квалитета услуга, као и на учесталост коришћења библиотечких фондова и простора. Поред тога, упитник је обухватао и питања која се односе на задовољство студената радом библиотека и њихову улогу у процесу учења и истраживања.

Истраживање је спроведено на пригодном узорку студената који користе услуге универзитетских библиотека. Анкета је послата за укупно 1.200 студената, од којих је 548 попунило упитник, што представља стопу одзива од 45,6%. Испитаници су били студенти различитих студијских програма и циклуса студија, што је омогућило добијање разноврсних и релевантних података.

Прикупљени подаци обрађени су применом дескриптивне статистичке анализе. Резултати истраживања приказани су у облику табела и графикана, што је омогућило јаснију интерпретацију добијених података. Анализа података била је усмерена на утврђивање степена задовољства

студената библиотечким услугама, као и на процену услова који утичу на квалитет рада универзитетских библиотека.

У складу са постављеним циљем истраживања, формулисане су следеће истраживачке хипотезе:

Основна хипотеза: Универзитетске библиотеке у Северној Македонији представљају значајну подршку студентима у процесу учења и академског рада.

Посебне хипотезе:

- Библиотечки простор. Простор универзитетских библиотека значајно утиче на задовољство студената.
- Опрема. Квалитет библиотечке опреме утиче на учесталост коришћења библиотеке.
- Кадар. Стручност библиотечног особља утиче на задовољство корисника.
- Материјал. Доступност библиотечног материјала утиче на академски рад студената.
- Корисници. Активност корисника утиче на ефикасност библиотечких услуга.

Током спровођења истраживања водило се рачуна о добровољности учешћа испитаника, као и о анонимности прикупљених података. Сви добијени подаци коришћени су искључиво у научно-истраживачке сврхе.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Данас у Републици Северној Македонији постоји више државних и приватних универзитета који представљају основу високог образовања у земљи. Истраживање је обухватило студенте са више универзитета и факултета, што омогућава свеобухватнији увид у функционисање универзитетских библиотека и потребе њихових корисника.

б.р.	Назив универзитета	Град	Година оснивања	Тип
1	Универзитет „Свети Кирило и Методије“	Скопље	1949	Државни
2	Универзитет „Св. Климент Охридски“	Битола	1979	Државни
3	Државни универзитет у Тетову	Тетово	1994	Државни

б.р.	Назив универзитета	Град	Година оснивања	Тип
4	Универзитет Југоисточне Европе	Тетово	2001	Јавно-приватни
5	Амерички универзитет Европе – ФОН	Скопље	2003	Приватни
6	Меѓународни Славјански универзитет	Свети Николе Битола	2004	Приватни
7	Универзитет Американ Колеџ	Скопље	2005	Приватни
8	МИТ Универзитет	Скопље	2005	Приватни
9	Интернационални универзитет ЕУРОПА ПРИМА	Скопље	2005	Приватни
10	Меѓународни универзитет у Струги	Струга	2005	Приватни
11	Европски универзитет	Скопље	2005	Приватни
12	Меѓународни балкански универзитет	Скопље	2006	Приватни
13	Универзитет Евро-Балкан	Скопље	2006	Приватни
14	Универзитет „Гоце Делчев“	Штип	2007	Државни
15	Универзитет „Свети Апостол Павле“	Охрид	2009	Државни
16	Универзитет Скопље	Скопље	2010	Приватни
17	Меѓународни универзитет ВИЗИОН	Гостивар	2014	Приватни
18	Универзитет „Мајка Тереза“	Скопље	2016	Државни

Табела бр. 1 Универзитети у Републици Северној Македонији

У ствари, главно питање и тема овог рада гласи: Да ли студенти и даље доживљавају библиотеку као „срце“ универзитета? У раду су презентована мишљења и потребе студената у Северној Македонији у вези са универзитетским библиотекама. Рад се заснива на емпиријском истраживању спроведеном меѓу студентима у Северној Македонији. Истраживање

обухвата студенте са 13 универзитета и 65 различитих факултета у земљи. Ово указује на широку заступљеност студената из више академских институција, што доприноси репрезентативности узорка.

Пол и студије

Пол	Први циклус – додипломске студије	Други циклус – мастер студије	Трећи циклус – докторске студије
Жене	335	23	7
Мушкарци	184	10	7

Табела бр. 2: Пол и степен студија испитаника – студенти

Према анализи узорка, у истраживању доминира женски пол, највећи део студената су на основним студијама, а узорак обухвата широк спектар факултета и универзитета. Ове карактеристике указују да су подаци одговарајућа основа за даљу анализу коришћења и перцепције универзитетских библиотека.

На питање „Какав је простор и да ли има довољно простора?“, студенти су дали своје одговоре приказане у табели бр. 3. На основу добијених резултата може се уочити да већина студената сматра да је простор у универзитетским библиотекама углавном удобан и функционалан, али да није увек довољно простран. Знатан број испитаника наводи да простор постоји, али да није у потпуности довољан за потребе свих корисника. Мањи број студената сматра да је простор неудобан или нефункционалан, док врло мали проценат истиче да библиотеке уопште немају одговарајући простор. Ови резултати указују да, иако студенти у великој мери позитивно оцењују функционалност библиотечког простора, постоји потреба за унапређењем просторних капацитета и бољом организацијом простора како би се обезбедили оптимални услови за учење и рад у универзитетским библиотекама.

Простор	Да, има довољно простора	Има простора, али није довољан	Нисам сигуран/ на	Нема довољно простора	Нема одговарајући простор
Задовољавајући	27	94	69	28	7
Веома неудобан и нефункционалан	0	1	1	1	11

Простор	Да, има довољно простора	Има простора, али није довољан	Нисам сигуран/на	Нема довољно простора	Нема одговарајући простор
Веома удобан и функционалан	54	5	3	1	0
Неудобан и нефункционалан	0	0	14	8	14
Удобан и функционалан	39	176	8	4	1

Табела бр. 3: Одговори студената у вези са библиотечким простором

На питање које су најважније промене или побољшања која би желели да виде у организацији библиотечког простора у универзитетској библиотеци, студенти су најчешће одговорили: више простора за учење (72,6%), модернизација са дигиталном технологијом (66,8%), више простора за информатичку технологију (64,1%), боља организација доступности библиотечког материјала (55,8%), више радних и студијских зона (30%), побољшана приступачност и реновирање инфраструктуре (26,6%) и друго (0,9%). (графикон бр. 1).

Графикон бр.1: Предлози за промене у вези са библиотечким простором од стране студената

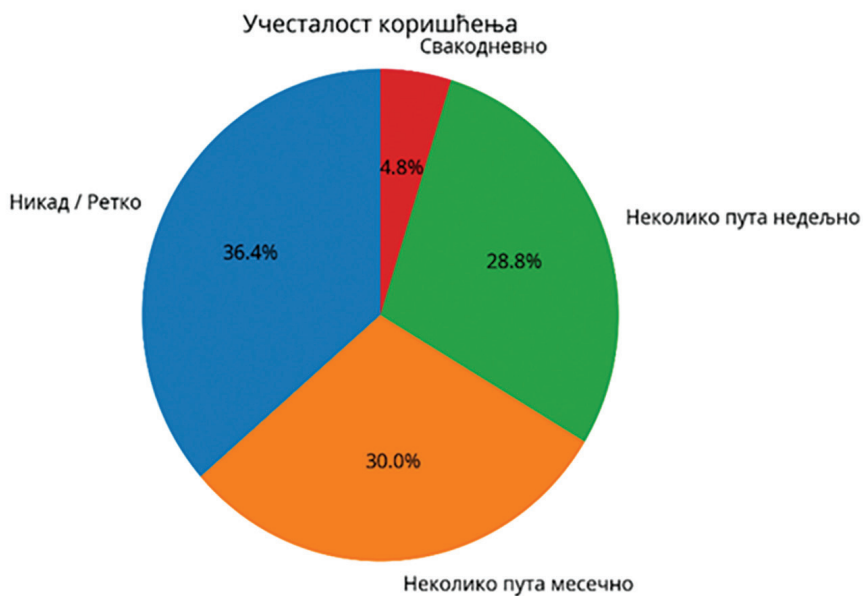
Процена стања и функционалности библиотечке опреме од суштинског је значаја за разумевање нивоа ефикасности, задовољства корисника и могућности за даљу модернизацију. Због тога, питања упућена студентима о опреми у универзитетским библиотекама истражују перцепцију о доступности и учесталости коришћења опреме, као и потребу за додатним инвестицијама и техничко-технолошким побољшањима у универзитетским библиотекама. Опрема се разматра као традиционална (полице, столице, бироа) и савремена (компјутери, интернет, дигитални каталози). Студенти најчешће траже функционалну и практичну опрему која ће им помоћи у учењу и истраживању, са наглашеним фокусом на ИКТ аспект и доступност. Библиотечка опрема и њен квалитет су тесно повезани, односно библиотеке са вишим квалитетом техничке и технолошке опреме показују већу усаглашеност, функционалност и способност за савремену библиотечку делатност.

Стање опреме	Никада	Неколико пута месечно	Ретко	Неколико пута недељно	Свакодневно
Много лоша	33	3	11	1	1
Лоша	29	5	20	3	0
Задовољавајућа	24	111	45	63	3
Добра	10	43	17	78	6
Много добра	3	8	14	18	17

Табела бр. 4: Одговори студената у вези са библиотечком опремом и колико често користе опрему у универзитетској библиотеци

Студенти углавном оцењују опрему у универзитетским библиотекама као задовољавајућу или добру, посебно они који библиотеку користе чешће. Ипак, део испитаника сматра да је опрема лоша или недовољна, што указује на потребу за њеним унапређењем (табела бр. 4).

Стручна литература представља темељ академског рада и основни ресурс преко којег универзитетске библиотеке подржавају процес едукације, истраживања и професионалног развоја. Доступност, разноврсност и квалитет библиотечких материјала директно утичу на квалитет наставе.

Графикон бр. 2: Одговори студената у вези са библиотечким материјалом/колико често користе библиотечки материјал

На основу добијених резултата може се уочити да највећи број испитаника библиотечки материјал, односно књиге, користи ретко или га никада не користи (36,4%). Са друге стране, 30% испитаника користи библиотечке књиге неколико пута месечно, док 28,8% корисника то чини неколико пута недељно, што указује на то да знатан број корисника и даље активно користи библиотечки фонд. Најмањи проценат испитаника, 4,8%, наводи да библиотечке књиге користи свакодневно. Ови резултати указују на потребу за додатним унапређењем библиотечког фонда и промоцијом читања, како би се подстакло чешће коришћење библиотечких књига и повећало интересовање корисника за библиотечки материјал. (графикон бр. 2) .

Кадар у универзитетским библиотекама представља кључни ресурс за ефикасну подршку настави, учењу и научноистраживачком раду. Професионалне компетенције, обуке и комуникацијске вештине библиотекара директно утичу на квалитет услуга и корисничко искуство. Резултати потврђују да су интерперсоналне вештине и стручна компетенција библиотекара међусобно зависне, при чему се љубазан и кооперативан кадар доживљава и као образованији и квалификованији. Ово појачава потребу за континуираном едукацијом и професионалним развојем библиотечког особља.

Однос кадра према студентима	Немају довољно знања и вештине	Имају, али није довољно	Делимично добри у знању и вештинама	Веома добри у знању и вештинама	Одлични у знању и вештинама
Љубазни и помажу	0	27	104	144	8
Веома љубазни и помажу	3	3	11	49	49
Неутрални	8	33	90	13	3
Нељубазни и не помажу	5	0	4	1	1
Веома нељубазни и не помажу	2	2	0	3	3

Табела бр. 5: Одговори студената у вези са библиотечким особљем
универзитетских библиотека у РСМ

Резултати указују на јасну повезаност између перцепције љубазности и односа библиотечког особља и процене њихове стручности и компетентности. Студенти који библиотечко особље доживљавају као љубазно и спремно да помогне, истовремено га оцењују и као стручније и компетентније. То значи да ставови студената о професионалном знању библиотекара уско корелирају са начином на који их доживљавају у комуникацији и интеракцији. Резултати свих анализа заједно указују на веома значајан и стварни ефекат људског фактора на функционисање библиотечког система. Особље није само административни или технички елемент већ и интелектуална и комуникацијска веза између библиотеке и академске заједнице. Људи који раде у библиотекама носе оперативну и едукативну вредност институције – њихова љубазност, стручност и мотивација утичу на начин на који студенти и професори користе библиотеку и колико често јој верују као извору знања.

На крају, студенти као крајњи корисници услуга универзитетских библиотека истакли су своје ставове, мишљења и потребе у вези са универзитетским библиотекама у Македонији. У наставку следе одговори студената који могу да се искористе за унапређење рада универзитетских библиотека у Македонији:

- потреба за већом дигитализацијом,
- савремено технолошко унапређење библиотека,
- жеља за бољом комуникацијом и сарадњом између студената и библиотекара, укључујући могућност онлајн комуникације,
- стварање савременог и пријатног библиотечког простора – читаоноца са функционалним намештајем,
- простор испуњен књигама и могућностима за дружење, учење и практични рад,
- потреба за већим фондом релевантне литературе,
- приступ COBISS-у,
- дуже радно време,
- функционално уређење.

ДИСКУСИЈА

Резултати спроведеног истраживања указују на значајну улогу универзитетских библиотека у академском окружењу, али истовремено указују и на потребу за њиховим даљим унапређењем у складу са савременим образовним и технолошким захтевима. Анализа добијених података омогућила је сагледавање више кључних аспеката функционисања универзитетских библиотека, укључујући просторне услове, техничко-технолошку опремљеност, доступност библиотечког материјала, као и улогу библиотечког кадра.

Један од значајних аспеката анализе односи се на процену библиотечког простора. Резултати указују да већина студената простор универзитетских библиотека доживљава као функционалан и погодан за учење, али истовремено указује на недовољне просторне капацитете у односу на број корисника. Ови налази потврђују значај просторних услова као фактора који утиче на ефикасност учења и задовољство корисника. Савремене универзитетске библиотеке све више се развијају као мултифункционални простори који омогућавају индивидуално и групно учење, приступ дигиталним ресурсима и развој академских вештина. У том контексту, резултати овог истраживања указују на потребу за проширењем постојећих простора, увођењем нових радних зона и модернизацијом инфраструктуре, што је у складу са постављеном хипотезом која се односи на утицај просторних услова на процес учења.

Техничка и технолошка опремљеност библиотека представља још један важан фактор који утиче на квалитет библиотечких услуга. Резул-

тати показују да студенти у највећем броју случајева оцењују библиотечку опрему као задовољавајућу или добру, али истовремено указују на постојање потребе за њеним даљим унапређењем. Посебно се истиче значај савремене информатичке опреме, приступа интернету и дигиталним каталозима, који представљају основу за ефикасно коришћење библиотечких ресурса. Ови налази указују на неопходност континуираних инвестиција у техничку инфраструктуру библиотека како би се обезбедила њихова функционалност и прилагођеност савременим образовним потребама.

Анализа учесталости коришћења библиотечког материјала указује на постојање различитих навика међу студентима. Иако део испитаника редовно користи библиотечке ресурсе, знатан број студената наводи да библиотечки материјал користи ређе или повремено. Овај налаз може се довести у везу са развојем дигиталних извора информација, али и са могућим ограничењима у доступности или ажурности библиотечког фонда. Потреба за обogaћивањем библиотечког фонда и повећањем доступности савремене литературе представља важан предуслов за повећање учесталости коришћења библиотечких ресурса. Ови резултати потврђују значај доступности библиотечког материјала као фактора који утиче на коришћење библиотека.

Посебно значајан аспект анализе односи се на улогу библиотечког кадра. Резултати указују на јасну повезаност између перцепције љубазности библиотечког особља и процене њихове стручности и компетентности. Студенти који библиотечко особље доживљавају као љубазно и спремно да помогне, истовремено га оцењују као стручније и компетентније. Овај налаз указује на значај интерперсоналних вештина библиотекара у изградњи позитивног корисничког искуства и поверења у библиотечке услуге. Професионални развој библиотечког кадра, континуирана едукација и унапређење комуникационих вештина представљају важне предуслове за даљи развој библиотечких услуга и унапређење квалитета рада библиотека.

Резултати истраживања такође указују на конкретне потребе и очекивања студената у погледу будућег развоја универзитетских библиотека. Најчешће истакнути предлози односе се на повећање степена дигитализације библиотечких услуга, увођење савремених технолошких решења, обезбеђивање већег фонда релевантне литературе и продужавање радног времена библиотека. Посебно је истакнута потреба за увођењем електронских система за претрагу библиотечког фонда, као и могућност

онлајн комуникације са библиотекарима. Ови резултати указују да студенти препознају библиотеке као значајне институције које имају потенцијал да се развијају у складу са савременим образовним и технолошким трендовима.

Упркос значајним резултатима, потребно је указати и на одређена ограничења спроведеног истраживања. Наиме, највећи број испитаника припада првом циклусу студија, што може утицати на структуру добијених одговора. Такође, услови рада универзитетских библиотека могу се разликовати између појединих универзитета и факултета, што може утицати на перцепцију корисника. Ипак, широка заступљеност испитаника из више универзитета доприноси релевантности добијених резултата.

Резултати овог истраживања могу се довести у везу са налазима других аутора који указују на значај услова рада и доступности библиотечких услуга за задовољство корисника. Тако, Hebrang Grgič (2019) указује на значај прилагођавања библиотечких услуга потребама корисника, док Dimzov (2016) истиче важност савременог библиотечког окружења и приступа информацијама у процесу учења. Ови налази посредно потврђују значај услова рада у библиотекама, што је у складу са резултатима добијеним у овом истраживању. Резултати нашег истраживања могу се повезати и са истраживањима која указују на трансформацију библиотека у савремене образовне центре. Веšlić (2018) наглашава да савремене високошколске библиотеке све више функционишу као едукативни простори који подржавају процес учења и научноистраживачки рад. Слично томе, Petrović (2008) и Jovović (2010) истичу значај библиотека у оквиру болоњског процеса, наглашавајући њихову улогу у обезбеђивању приступа информацијама и подршке студентима. Поменути налази су у складу са резултатима овог истраживања, који указују на значај универзитетских библиотека као центара академске подршке.

У целини посматрано, резултати овог истраживања потврђују да универзитетске библиотеке имају значајну улогу у процесу учења и академског рада студената. Истовремено, уочена је потреба за континуираним унапређењем просторних, техничких и организационих услова у библиотекама, као и за развојем професионалних компетенција библиотечког кадра. Ови налази представљају важну основу за планирање будућег развоја универзитетских библиотека и унапређење њихове улоге у савременом академском окружењу.

ЗАКЉУЧАК

Главна хипотеза овог рада полазила је од претпоставке да универзитетске библиотеке имају значајан утицај на васпитно-образовни процес у високошколским институцијама у Републици Северној Македонији. Истраживање је спроведено на основу пет посебних хипотеза које су обухватиле кључне димензије функционисања библиотека: простор, опрему, библиотечке материјале, библиотечко особље и кориснике.

Добијени резултати указују да универзитетске библиотеке представљају важан сегмент васпитно-образовног система, са значајном улогом у подршци наставном и научно-истраживачком процесу. Њихова функција превазилази традиционалну улогу чувања библиотечке грађе, те се све више усмерава ка обезбеђивању савремених услуга, доступности информација и подршке академском раду студената и наставника.

Истраживање је потврдило основну претпоставку да универзитетска библиотека функционише као сложен систем у коме просторни услови, техничко-технолошка опремљеност, доступност библиотечког фонда, професионалне компетенције библиотечког особља и активност корисника делују у међусобној повезаности и заједнички утичу на квалитет библиотечких услуга и њихову ефикасност у образовном процесу.

Резултати истраживања указују да су универзитетске библиотеке у Републици Северној Македонији у процесу постепене трансформације ка савременим, технолошки унапређеним информационим центрима. Даљи развој библиотека захтева системску подршку, стратешко планирање и континуирана улагања у инфраструктуру, технологију и стручно усавршавање библиотечког кадра.

У складу са добијеним резултатима и уоченим потребама за унапређењем библиотечког система, препоручује се успостављање јединствене националне мреже универзитетских и високошколских библиотека у Републици Северној Македонији. Формирање такве мреже представљало би значајан корак ка модернизацији библиотечких услуга, ефикаснијем коришћењу ресурса и интеграцији библиотека у савремени европски научно-информациони простор.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Aparac-Jelušič, Tatjana. *Kompetencije knjižničara i informatologa: Izazovi u vremenu društvenih i kulturnih promjena. Organizacija znanja* 24, no. 1–2 (2019).
2. Barač, Dušan. *Zbornik propisa o bibliotekarstvu u SFRJ*. Novi Sad: Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka; Beograd: Književno-izdavačka zadruga „Centar“, 1987.
3. Bečić, Amina. *Informacijske usluge visokoškolskih biblioteka za vrijeme pandemije COVID-19*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, 2021.
4. Bešlić, Ivana. *Fakultetska biblioteka kao edukacijski prostor u savremenoj bibliotečkoj paradigmi*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, 2018.
5. Ben-David, Joseph. “Universities.” In *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. 16, edited by D. L. Sills, 191–199. New York: The Macmillan Company and The Free Press, 1968.
6. Bosnić, Snežana. *Knjižnica kao kulturno središte lokalne zajednice*. Rijeka: Filozofski fakultet, 2017.
7. Dimzov, Snježana. *Uloga sveučilišne knjižnice u digitalnom okruženju s obzirom na informacijsko ponašanje studenata humanističkih znanosti*. Zadar: Društvo znanja i prijenos informacija, 2016.
8. Erl Šafar, Marija. “Formalno obrazovanje knjižničara: Kratki povijesni pregled.” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, no. 1 (2018): 219–239.
9. Hajdarpašić, Lejla, Senada Dizdar, and Džejlja Khattab. “Образование библиотекара у Босни и Херцеговини.” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 64, no. 2 (2021): 165–189.
10. Hebrang Grgič, Ivana. *Edukacija korisnika u visokoškolskim knjižnicama*. Osijek: Filozofski fakultet, 2019.
11. Jovović, Vasilj. *Uloga biblioteke u Bolonjskom procesu. Sociološka luča* 4, no. 1 (2010): 294–301.
12. Kapo, Azra. *Inkluzija i uloga bibliotekara u školskoj biblioteci*. Sarajevo: Filozofski fakultet, 2021.
13. Lungulov, Biljana. *Univerzitet u Evropi*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2022.
14. Mančev, Mirjana. *Kvantifikacija kvaliteta bibliotečkih usluga: Primena matematičkih metoda u bibliotekarstvu*. Niš: Prirodno-matematički fakultet, 2020.
15. Marjanović, Jelena. *Brendiranje u visokom obrazovanju*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2023.
16. Николовски, Александар. “Библиотекарството во Македонија.” *Библиотекарство* 20, no. 1–2 (2002): 15–40.

17. Петровска, Јелена. *Универзитетските библиотеки во процесот на имплементација на Болоњскиот процес*. Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Педагошки факултет, 2010.
18. Pajeska, Zrinka. *Položaj visokoškolskih knjižnica i status knjižničara na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet, 2012.
19. Petrović, Vojin. “Uspostava kvaliteta u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama – knjižnice u bolonjskom okruženju.” *Visokoškolske biblioteke* 5, no. 2 (2008).
20. Filipi-Matutinović, Stela. “Moramo da primenimo Bolonjsku deklaraciju.” *Visokoškolske biblioteke* 1, no. 1 (2004).

Elena Stankoska, PhD

National Institution Library “Grigor Prlichev” – Ohrid,
Republic of North Macedonia
elenastankoska@hotmail.com

UNIVERSITY LIBRARIES IN NORTH MACEDONIA AS CENTERS OF KNOWLEDGE AND ACADEMIC SUPPORT

Abstract: Librarianship in North Macedonia is closely linked to the work of Saint Clement and Saint Naum of Ohrid, two of the most prominent disciples of the Holy Brothers Cyril and Methodius. Saint Clement of Ohrid founded the first and oldest higher education institution in Europe, known as the Ohrid Literary School, which existed even before the establishment of the University of Bologna in 1088. The hagiography by Theophylact of Ohrid mentions the library of Saint Clement as well as that of Saint Naum, marking the beginning of organized librarianship in the territory of present-day North Macedonia. With the establishment of modern universities in the country, university libraries have become an essential and inseparable part of the educational and scientific research process. They serve as centers of knowledge, providing access to scholarly literature, information resources, and various library services necessary for successful study and research. A modern university is unimaginable without a well-developed and fully functional university library. The aim of this paper is to highlight the significance and role of university libraries in North Macedonia, as well as their contribution to

supporting students throughout their studies. The paper presents the results of a survey conducted among students at universities in North Macedonia, aiming to examine their habits in using library services, their satisfaction with existing resources, and their needs for improving library services in the academic environment.

Keywords: university libraries, librarianship in North Macedonia, library services, students, survey research, higher education.